

Paulo Freire, "Η αγωγή του καταπιεζόμενου",
Αθήνα: Κέδρος, σελ. 77-78

Μιά προσεχτική ανάλυση τῆς σχέσης δασκάλου-μαθητῆ, ἀπό τὴν κατώτερη βαθμίδα ὡς τὴν ἀνώτερη, μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἀποκαλύπτει τὸν βαθειὰ ἀφηγηματικὸ της χαρακτήρα. Ἀπὸ τὴ μιά μεριά εἶναι ἐκεῖνος πού ἀφηγεῖται, τὸ Ὑποκείμενο (ὁ δάσκαλος), καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐκεῖνοι πού ὑπομονετικὰ ἀκοῦνε τὸν ὁμιλητῆ, τὰ ἀντικείμενα (οἱ μαθητές). Τὸ περιεχόμενο — ἄσχετα ἂν πρόκειται γιὰ ἀξίες ἢ γιὰ ἐμπειρικές διαστάσεις τῆς πραγματικότητας — κατὰ τὴν ἀφήγηση τείνει νά γίνει ἄψυχο καὶ ἀπολιθωμένο. Ἡ ἐκπαίδευση ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ἀφήγησης.

Ὁ δάσκαλος μιλάει γιὰ τὴν πραγματικότητα σάν αὐτὴ νά ἦταν στατική, ἀκίνητη, χωρισμένη σὲ στεγανά καὶ προβλεπτὴ μέ πλήρη ἀκρίβεια. Ἡ ἐκθέτει ἓνα θέμα πού εἶναι τελείως ξένο στὴν ὑπαρξιακὴ ἐμπειρία τῶν μαθητῶν. Σκοπὸς του εἶναι « νά γεμίσει » τοὺς μαθητές μέ τὴν ὕλη τῆς ἀφήγησης — μιὰ ὕλη πού εἶναι ἀποσπασμένη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἀποσυνδεδεμένη ἀπὸ τὸ σύνολο πού τὴ γέννησε, καὶ πού θά μπορούσε νά τῆς δώσει νόημα. Οἱ λέξεις ἀδειάζουν ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη σημασία τους καὶ καταντοῦν κούφια ἄλλοτριωμένη καὶ ἄλλοτριωτικὴ πολυλογία.

Τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς ἀφηγηματικῆς παιδείας εἶναι ἐπομένως ἡ ἠχηρότητα τῶν λέξεων, ὄχι ἡ μεταμορφωτικὴ τους δύναμη. Ὁ μαθητὴς καταγράφει, ἀποστηθίζει καὶ ἐπαναλαμβάνει φράσεις, ὅπως : « τέσσερες φορές τὸ τέσσερα

μαῖς κάνουν δεκαέξι » ἢ « ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας εἶναι ἡ Πάτρα », δίχως ν' ἀντιλαμβάνεται τί πραγματικά σημαίνει τέσσερες φορές τό τέσσερα ἢ τί ἀκριβῶς σημαίνει « πρωτεύουσα » στή φράση « ἡ Πάτρα εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας », δηλαδή τί σημαίνει ἡ Πάτρα γιά τήν Ἀχαΐα καί τί ἡ Ἀχαΐα γιά τήν Ἑλλάδα*.

Ἡ ἀφήγηση (μέ ἀφηγητή τό δάσκαλο) ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά βάζει τό μαθητή νά ἀποστηθίζει τό ἀφηγηθέν περιεχόμενο. Ἀκόμα χειρότερα : μετατρέπει τούς μαθητές σέ δοχεῖα πού τά γεμίζει ὁ δάσκαλος. "Ὅσο πιο καλά γεμίζει τά δοχεῖα, τόσο καλύτερος δάσκαλος εἶναι. "Ὅσο πιο πειθήνια τά δοχεῖα ἀφήνονται νά γεμιστοῦν ἀπό τό δάσκαλο, τόσο καλύτεροι μαθητές εἶναι.

Ἡ ἐκπαίδευση γίνεται ἔτσι μιά πράξη ἀποταμίευσης, ὅπου οἱ μαθητές εἶναι τά ταμιευτήρια κι ὁ δάσκαλος ὁ καταθέτης. Στή θέση τῆς ἐπικοινωνίας ὁ δάσκαλος ἐκδίδει ἀνακοινώσεις καί « κάνει καταθέσεις », πού οἱ μαθητές τίς δέχονται, τίς ἀποτυπώνουν στή μνήμη τους καί τίς ἐπαναλαμβάνουν ὑπομονετικά. Αὐτή εἶναι ἡ « τραπεζική » ἀντίληψη τῆς ἐκπαίδευσης, ὅπου ἡ σφαῖρα δράσης πού ἐπιτρέπεται στούς μαθητές περιορίζεται στό νά δέχονται, νά καταχωροῦν καί νά ἀποταμιεύουν τίς καταθέσεις τοῦ δασκάλου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τούς δίνεται ἡ εὐκαιρία νά γίνουν καλοί συλλέκτες ἢ καλοί καταγραφεῖς τῶν εἰδῶν πού ἀποταμιεύουν. Σέ τελευταία ἀνάλυση, ὅμως, οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐκεῖνοι πού σιγά-σιγά χάνονται, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης δημιουργικότητας, ἀλλαγῆς καί γνώσης πού χαρακτηρίζει τοῦτο τό πλανερὸ (στήν καλύτερη περίπτωση) σύστημα. Γιατί, ἔξω ἀπό τήν ἔρευνα, ἔξω ἀπό τήν πράξη, οἱ ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά γίνουν σωστοί ἄνθρωποι. Ἡ γνώση γεννιέται μόνο μέ τήν ἀνακάλυψη καί τήν ξαναανακάλυψη· κι αὐτή πετυχαίνεται μέσω τῆς ἀσίγαστης, ἀνυπόμονης, συνεχοῦς, γεμάτης ἐλπίδες, ἀναζήτησης πού οἱ ἄνθρωποι κάνουν στόν κόσμο, μαζί μέ τόν κόσμο καί ὁ ἓνας μέ τόν ἄλλον.

* Εἶναι αὐτονόητο ὅτι τό παράδειγμα εἶναι προσαρμοσμένο στήν ἐλληνική πραγματικότητα ἀπό τόν μεταφραστή. (Σημ. Μετ.).